

Motion till riksdagen 2017/18:3350

av **Jonas Jacobsson Gjörtler m.fl. (M)**

På väg mot en giftfri vardag

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska fortsätta alliansregeringens arbete för att främja en giftfri miljö med särskilt fokus på barn och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör främja samarbete mellan kemikaliemyndigheter i olika länder och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att nya effektiva styrmedel för att minska förekomsten av bevisat farliga kemikalier ska komma på plats och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att främja utvecklingen av avancerad vattenrening och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att på sikt införa krav om avancerad vattenrening vid de reningsverk där sådana krav ger störst miljönytta, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att miljömärka läkemedel och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att i samverkan med näringslivet inrätta ett substitutionscentrum och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen långsiktigt bör verka för en utfasning av PFAS i konsumentprodukter och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta krafttag för att minska förekomsten av mikroplast i våra vatten och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att bättre riktlinjer fastställs vid marknads kontroll av kemikalier och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vara pådrivande i att fler farliga ämnen hamnar på EU:s kandidatlista över farliga ämnen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vara pådrivande i det internationella samarbetet för att minska exponeringen av farliga kemikalier och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att skapa lättillgänglig och konsumentinriktad information inom Reach och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vi omges dagligen av tusentals kemikalier. Många av dem är livsnödvändiga och har varit avgörande för att bygga det samhälle vi har idag. Kemikalier har bland annat möjliggjort längre hållbarhet för mat, hållfasta byggmaterial och minskad risk för brand i elektronikprodukter. Kemikalier möjliggör också utveckling av mediciner som förlänger och räddar liv. Vårt moderna samhälle är på många sätt beroende av innovationer som drar nytta av kemikalier. Därigenom kan kemikalier också utgöra viktiga bidrag till den ekonomiska och sociala välfärden för medborgarna genom handel och sysselsättning.

Samtidigt finns risker med många kemikalier. Med en allt större kemikalieanvändning tillkommer också ett större ansvar för vilka kemikalier vi sprider och hur dessa långsiktigt påverkar både miljön och oss människor. Alla kemikalier är inte önskvärda överallt. En del kemikalier har visat sig påverka exempelvis människans hormonsystem och reproduktion samt framkalla allergier. Andra kemikalier kan ha stora effekter på naturen och djurlivet. Vissa ämnen bryts ner av naturen, medan andra kan påverka människor och miljö under lång tid.

Vi är måna om att de kemikalier som finns i samhället ska vara säkra för människors hälsa och för miljön när de används på ett normalt sätt. Vi anser att kemikalielagstiftningen ska ha sin grund i väl underbyggd vetenskap och forskning. Vi står bakom försiktighetsprincipen och substitutionsprincipen. Tack vare svenska miljölagar, skärpt lagstiftning inom EU och internationella överenskommelser har användningen av många farliga kemikalier minskat. Ytterligare en viktig anledning till minskningen är frivilliga åtgärder såsom miljömärkning och miljöledningssystem i företag. Men mer måste göras för att nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö.

Alliansregeringens arbete för en giftfri vardag

En giftfri miljö är ett högt prioriterat politikområde för Moderaterna. Under alliansregeringen tog arbetet för en giftfri miljö fart på riktigt. Giftfria miljöer för barn och unga, förskolor såväl som skolor, var särskilt prioriterat. Arbetet med att minska och fasa ut de farliga kemikalier som människor exponeras för i vardagen måste fortsätta. År 2013 lade alliansregeringen fram propositionen På väg mot en giftfri vardag – plattform för kemikaliepolitiken. Det var en väl genomarbetad proposition som lade grunden för den kemikaliepolitik vi har i dag. Det finns flera åtgärder i propositionen som fort-

farande inte är implementerade och vi förutsätter därför att regeringen påskyndar detta arbete.

Utöver arbetet för en giftfri vardag genomförde alliansregeringen också många viktiga reformer för havs- och vattenmiljön, varav flera är starkt kopplade till målet Giftfri miljö. Bland annat infördes en havsmiljömiljard 2006–2010. Svaveldirektivet som begränsar fartygs svavelutsläpp implementerades. Fosfater i tvättmedel och maskindiskmedel förbjöds och en särskild myndighet för havs- och vattenmiljöfrågor inrättades (HaV). Lägg därtill viktiga samarbeten för havsmiljön såsom Helsingforskonventionen (Helcom) rörande Östersjön och Oslo-Pariskonventionen (Ospar) rörande nordöstra Atlanten och Nordsjön.

Forskning om kombinationseffekter

Kunskap är en avgörande faktor för att kunna föra en vetenskapsbaserad och verkningsfull kemikaliepolitik. Det finns idag åtskillig forskning om kemikaliers påverkan på miljö och människors hälsa. Den forskning som finns är ofta gjord på ett ämne i taget och vilken effekt det enskilda ämnet har på människan eller miljön. Att forskningen hittills sett ut så beror på hur lagstiftningen är uppbyggd. Därför saknas det till stora delar forskning kring så kallade kombinationseffekter, det vill säga vad som händer då flera olika kemikalier korsas, samverkar eller reagerar och bildar nya kemikalier. Kemikaliemixen som människor utsätts för i dag blir allt mer komplex. För att förstå hur olika kemikalier samverkar behövs forskning på kombinationseffekter. Begreppet kombinationseffekter är välkänt, bland annat inom sjukvården eftersom olika mediciner till och med kan motverka varandra. Det är därför viktigt att detta begrepp belyses ytterligare när det gäller kemikalier och människors exponering för dessa. Regeringen bör främja och uppmuntra forskning om kombinationseffekter.

Samarbete mellan myndigheter

Under 2017 har regeringen beslutat att inrätta en samordningsgrupp med sju svenska myndighetschefer för att tidigt kunna upptäcka potentiella kemikaliehot. Kemikalieinspektionens generaldirektör är ordförande för den nya gruppen som tillkommit på förslag från den egna myndigheten. Ansatsen till samarbetet är god – tätare samarbete behövs för att kunna samordna insatser och på sikt nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö. Men för att på riktigt komma till rätta med utmaningen inom EU bör regeringen utöver samarbeten mellan myndigheter i Sverige också främja och uppmuntra samarbeten mellan olika länders kemikaliemyndigheter.

Reach, den lagstiftning som är stommen i den europeiska kemikaliepolitiken, är exempelvis ett utmärkt instrument för att reglera användningen av kemikalier inom unionen. Men skadliga kemikalier kan komma in i EU genom importerade varor – och det är problematiskt. Därför bör regeringen verka för utökat och stärkt samarbete mellan kemikaliemyndigheter, och även med länder utanför EU, så att ändamålsenliga kontroller och begränsningar kan genomföras mer effektivt och komma hela den gemensamma marknaden till gagn.

Farliga ämnen med liknande egenskaper

Ett sätt att kringgå ett förbud mot eller andra regleringar av en viss kemikalie kan ibland vara att skapa ett liknande ämne där någon mindre beståndsdel byts ut, men där grundegenskaperna är oförändrade. Det innebär att den nya kemikalien, som har liknande eller samma egenskaper som den reglerade, är tillåten på marknaden fram till dess att även den regleras. För att ta krafttag mot bevisat farliga kemikalier samt påskynda regleringar av dessa bör man möjliggöra en lagstiftning där man i vissa fall kan reglera ämnen med liknande egenskaper i grupp. Regeringen bör därför verka inom EU för att en sådan lagstiftning möjliggörs. Riksdagen har riktat ett tillkännagivande till regeringen om detta, och det är angeläget att regeringen skyndsamt agerar enligt tillkännagivandet.

Ändamålsenliga styrmedel

En verktygslåda av olika åtgärder kommer att krävas för att nå målet Giftfri miljö. En del kemikalier är så farliga att de bör förbjudas, medan användningen av kemikalier som inte är lika farliga kan regleras med andra styrmedel. Rätt utformade kan ekonomiska styrmedel spela en viktig roll för att styra produktion och konsumtion bort från miljö- och hälsofarliga ämnen. En utgångspunkt för styrmedel på miljöområdet är att de ska utformas så att förorenaren betalar i relation till sin negativa miljöpåverkan. Dessutom ska styrmedlen i största möjliga mån vara kostnadseffektiva, teknikneutrala och administrativt enkla. De bör heller inte avvika alltför mycket från motsvarande styrmedel på andra delar av den gemensamma marknaden. Samtidigt är det viktigt att styrmedel inte slår undan benen för jobb, tillväxt och innovation.

Moderaterna anser att en välutformad kemikalieskatt kan bidra till att förbättra miljöstyrningen. Den utformning av kemikalieskatten som regeringen nu infört uppfyller inte kriterierna avseende miljönytta, kostnadseffektivitet och samstämmighet med styrmedel i andra delar av den gemensamma marknaden, utan fungerar enbart som en straffskatt på vitvaror och hemelektronik. Skattens utformning ger svenska aktörer en betydande konkurrensnackdel jämfört med internationella konkurrenter och riskerar att endast leda till att Sveriges konsumenter gör sina inköp av vitvaror och hemelektronik via utländska återförsäljare, exempelvis på internet. Moderaterna vill därför på sikt se en annan utformning av kemikalieskatten än den som regeringen nyligen infört.

Kemikalier i dricksvatten

I Sverige är vi vana vid att ha god tillgång till rent vatten. Idag är belastningen på våra reningsverk mycket stor, och många av de kemikalier, näringsämnen och andra substanser som finns i vattnet kan reningsverken inte hantera eller rena. Enligt Havs- och vattenmyndigheten är mer än hälften av svenska sjöar och vattendrag påverkade negativt i någon utsträckning. För att hejda utvecklingen krävs förebyggande insatser, så kallade uppströmsåtgärder, för att kemikalier inte ska nå vattnet i mängder som är bevisat skadliga för människa eller natur. Det krävs även så kallade nedströmsåtgärder för att rena vatten som redan förorenats.

I och med det växande antal kemikalier som idag används i olika produkter behöver bland annat reningsverken utrustas med ny teknik som reducerar läkemedelsrester och andra svårnedbrytbara föroreningar. För att påbörja denna omställning krävs att

kommunerna går i bräsch och investerar i avancerad vattenrening. Redan idag finns genom vattentjänstlagen möjlighet för kommunerna att avsätta delar av avgifterna för allmänna vattentjänster till en fond för framtida investeringar. Genom tydligare kravställning på kommunernas vattenrening kan omställningen påskyndas. Det krävs även tätare samarbete mellan stat och kommun för att kommunerna ska kunna genomföra omställningen. En möjlig väg framåt är exempelvis att enskilda kommuner genomför pilotprojekt för avancerad vattenrening i samarbete med staten.

För att rena redan förorenat vatten finns idag flera intressanta lösningar. Havs- och vattenmyndigheten har nu nått mer än halvvägs i det fyraåriga arbetet som alliansregeringen initierade med fyra olika projekt som syftar till att rena avloppsvatten från läkemedelsrester och miljöfarliga ämnen. I de olika projekten finns flera behandlingstekniker representerade så som exempelvis ozon och aktivt kol. Moderaterna ser även mycket positivt på olika försöksverksamheter som exempelvis inkluderar algbaserad vattenrening, vilket förbättrar reningen, sänker energiförbrukningen och ökar möjligheterna för biogasproduktion. Genom mer forskning och utveckling på detta område kan vi vända flera utmaningar till möjligheter.

Läkemedel med negativ miljöpåverkan

Alliansregeringen gjorde flera satsningar som främjade avancerad rening av avloppsvatten i syfte att långsiktigt säkerställa att vårt dricksvatten är fritt från skadliga halter av läkemedelsrester och bevisat farliga ämnen. Problemen med läkemedelsrester i dricksvattnet blir dock bara större, och regeringen bör därför vidta flera åtgärder för att hejda utvecklingen.

Redan idag genomförs en obligatorisk miljöriskbedömning i samband med att nya läkemedel godkänns. Även FASS innehåller information om olika läkemedels miljöpåverkan. Denna information kan exempelvis fungera som ett stöd vid förskrivning när det finns möjlighet att välja mellan två olika preparat med liknande egenskaper och pris. Patientens säkerhet och möjligheten att rädda liv är självklart alltid av högsta prioritet när det gäller läkemedel.

För att fortsatt minska läkemedels negativa miljöpåverkan bör fokus läggas dels på uppströmsåtgärder för att optimera läkemedelsanvändningen, dels på nedströmsåtgärder i form av avancerad vattenrening. Insatser för minskad kassering av läkemedel är ett exempel på uppströmsåtgärd. Ytterligare uppströmsåtgärder skulle kunna vara att införa en tydlig miljömärkning av läkemedel med bevisat negativ miljöpåverkan. På så sätt ges patienter och vårdgivare bättre möjligheter att göra informerade val. För att långsiktigt trygga vår försörjning av dricksvatten bör regeringen således utreda möjligheten att införa miljömärkning av läkemedel. Även andra uppströmsåtgärder som syftar till att optimera läkemedelsanvändningen bör övervägas.

Substitutionscentrum

Att i enlighet med substitutionsprincipen ersätta bevisat farliga ämnen med säkrare alternativ är ett viktig led i att uppnå målet Giftfri miljö, och därför bör ett substitutionscentrum inrättas. Syftet med ett sådant centrum är att sprida kunskap till olika aktörer om kemikalier och att belysa möjligheter att ersätta ämnen med alternativ vars negativa påverkan på hälsa och miljö är mindre. Det är centralt att substitutionscentrumet inrättas

i samverkan med näringslivet eftersom dess tänkta målgrupp till stor del utgörs av företagare. Framförallt kan ett substitutionscentrum som tillhandahåller lättillgänglig information ge småföretagare nya möjligheter att förbättra sina produktionsprocesser, eftersom mindre företag ofta inte kan avsätta lika stora medel till forskning och utveckling som större bolag. Regeringen har aviserat att ett substitutionscentrum kommer inrättas och det är av stor vikt att förslaget nu genomförs.

Fasa ut PFAS

Runt om i Sverige finns områden och vattentäkter som förorenats till följd av att människor använt farliga ämnen – ofta för länge sedan. Rapporter om sådana föroreningar har kommit löpande under de senaste åren, men politiken har ännu inte satt ner foten kring lämpliga åtgärder. En grupp ämnen som omnämns allt oftare är PFAS, eller poly- och perfluorerade alkylsubstanser. PFAS bryts ned extremt långsamt och har vid djurförsök visat sig ge effekter på reproduktion och immun- och hormonsystem.

Oavsett uppkomst eller ansvarsförhållande är PFAS i vattentäkter en problematik vi sannolikt inte hört det sista av. Ofta handlar det om vatten som förorenats i närheten av militära flygplatser. Dessa föroreningar misstänks härröra från användningen av brandskum, vilket innehåller PFAS. På andra ställen har man istället konstaterat en koppling till olika brandövningar. Vid exempelvis Kallinge flygplats i Blekinge antas saneringen bli väldigt kostsam, och i Halmsjön vid Arlanda flygplats har fiske förbjudits. Problemet kan dock vara mer omfattande än så. Mer än 3,6 miljoner svenskar får sitt dricksvatten från någon av de 109 dricksvattenanläggningar som 65 kommuner rapporterat in misstänks innehålla PFAS. Det är alarmerande.

Kemikalieinspektionen (KemI) har fått i uppdrag att ta fram ett nationellt åtgärdsprogram för att minska användningen av PFAS. I en rapport från hösten 2016 noterar KemI bland annat att en grupp av PFAS klass I uppfyller kraven för att regleras inom EU och internationellt. KemI påpekar också att den utbredda användningen av PFAS inom textilindustrin endast kan påverkas genom internationell reglering, eftersom 90 procent av de textilier vi använder tillverkas utanför EU. Därför är det viktigt att Sverige är fortsatt pådrivande inom EU för att begränsa användningen av PFAS. Regeringen bör därtill verka för att långsiktigt fasa ut PFAS ur konsumentprodukter.

Mikrokorn av fossilbaserad plast

Fördelen – och nackdelen – med plast är dess oerhörda hållbarhet. Det har lett till att plastanvändningen är hög, och mängden plast som slängs likaså. Utan effektiva styrmedel som håller plasten borta från hav och vattendrag innebär detta att mycket plast bryts ned till mindre fragment, så kallade mikrokorn av plast eller mikroplast, och sprids med vattnet. Detta är problematiskt, eftersom mikroplast först äts av plankton, därefter ackumuleras i småfisk och sedan förs vidare upp genom näringskedjan till våra större matfiskar. Flera alarmerande observationer av att Östersjötorskar inte längre växer kan delvis kopplas till mikroplasten. Lägg därtill inverkan på fågellivet längs med kusten och i skärgården.

Regeringen har tidigare tagit initiativ till att förbjuda mikroplast i hygienartiklar som är avsedda att sköljas av. Detta kan i sammanhanget anses vara en reform av det mindre slaget, eftersom merparten av mikroplasten i havet kommer från andra källor. Dessutom

förväntas den svenska kosmetikabranschen att på eget initiativ ha fasat ut sin användning av mikroplast till det datum då förbudet träder i kraft. Regeringen har även ålagt handlare att informera sina kunder om plastpåsars miljöpåverkan. Det är bra att optimera användningen av plastpåsar, men man ska ha rimliga förväntningar på detta initiativs inverkan på plasten i havet – trots allt förbränns merparten av de plastpåsar som köps i Sverige i våra kraftvärmeanläggningar.

Mer behöver alltså göras på kort och lång sikt för att komma tillrätta med problematiken som mikroplast i vårt vatten utgör. Här vill Moderaterna se ett tydligt fokus på konsumentmedvetenhet, ändamålsenliga reformer och ett holistiskt synsätt där stat och kommun samverkar. Studier har till exempel visat att en stor källa till utsläpp av mikroplaster är de konstgräsplaner som används i idrottssammanhang. Kommunerna bör därför göra en analys av problemets omfattning och upprätta en plan för hur dessa utsläpp ska kunna minskas, exempelvis genom att anpassa konstgräsplanernas placering i förhållande till vattendrag, genom förbättrad lokal filtrering samt genom successiv övergång till alternativa material. En bred palett av reformer kommer att krävas för att möta utmaningen med mikroplaster, som tillsammans med giftig algblooming och döda bottnar är reella miljöproblem i vårt innanhav Östersjön.

Effektiva marknadskontroller

Produkter på den svenska marknaden måste följa gällande lagstiftning och får inte utgöra en risk för människor eller miljö. Marknadskontroller är därför absolut nödvändiga för att upprätthålla en sund och rättvis konkurrens. De är också en garant för att produkter som inte uppfyller EU-kraven inte ges möjlighet att konkurrera ut lagliga alternativ.

Marknadskontroller ska vara resurseffektiva och grundliga. Dessa kontroller sker idag via planerade besök hos tillverkare, importörer eller återförsäljare – men endast en liten andel varor och produkter kontrolleras. Moderaterna vill därför öka såväl kvantiteten som kvaliteten på marknadskontrollerna. Vi ser alltså ett behov av fler och bättre kontroller. Här bör Kemikalieinspektionen ta större ansvar. Regeringen bör ge i uppdrag åt Kemikalieinspektionen att ta fram riktlinjer, vilka tar hänsyn till riskerna med spridning och exponering, för bättre marknadskontroll av kemikalier.

En förstärkning av Reach

Genom gemensamma ansträngningar kan vi minska människors och miljöns exponering för bevisat farliga kemikalier. Sedan 2007 har EU en kemikalielagstiftning, kallad Reach, för att skapa gemensamma regler på den inre marknaden. Därigenom har lagstiftningen blivit mer omfattande och ambitiös, samtidigt som miljönyttan ökat. Därför är det viktigt att Sverige fortsätter verka för en enhetlig europeisk kemikaliepolitik som fokuserar på EU-lagstiftning snarare än svenska särkrav. Vi anser särskilt att nuvarande regeringen måste fortsätta alliansregeringens ambitiösa arbete med att driva på inom EU för att öka takten när det gäller att begränsa användningen av eller fasa ut särskilt farliga ämnen, exempelvis hormonstörande ämnen och bromerade flamskyddsmedel. Regeringen bör också verka för att fler farliga ämnen hamnar på EU:s kandidatlista över farliga ämnen. EU:s kemikalielagstiftning är bra, men behöver bli mer omfattande.

Sverige bör fortsatt delta och vara aktivt i samarbeten likt ”REACH up”, vars syfte är att höja ambitionsnivån i EU:s kemikaliekontroll – främst genom ett effektivare och bättre genomförande av Reach och vissa av de viktigare åtaganden som finns i det 7:e miljöhandlingsprogrammet. Sommaren 2016 genomfördes en konferens vid namn ”REACH forward” för att utarbeta konkreta medskick till EU-kommissionen inför 2017 års översyn av Reach. Vid konferensen lyfttes frågor om hormonstörande ämnen, förbättring av information från företag i registreringar och tillståndsansökningar, förbättring av substitution och innovation samt kommunikationen i leverantörskedjor. Regeringen bör fortsatt engagera sig i liknande samarbeten i syfte att driva på för gemensamma internationella begränsningar av bevisat farliga ämnen.

Internationellt samarbete

Kemikalier sprids naturligt över nationsgränser via vind och vatten samt genom handel. Moderaterna är därför övertygade om att vi måste fortsätta att samarbeta internationellt i kemikaliefrågor för att minska mängden bevisat farliga ämnen som vi exponeras för och som kommer ut i naturen. Det finns flera goda exempel på hur länder har samarbetat för att minska förekomsten av en viss farlig kemikalie. Ett exempel är Minamatakonventionen, där Sverige under alliansregeringens tid var ett av de mest drivande länderna för att skapa ett internationellt samarbete för att minska kvicksilvrets miljöpåverkan. Avtalet slöts 2013 och reglerar samtliga delar av kvicksilvers livscykel, från brytning till avfallshantering och luftutsläpp. Produkter som fortfarande innehåller kvicksilver, till exempel batterier, lampor, termometrar och andra mätinstrument, ska fasas ut till 2020 enligt konventionen.

År 2015 antogs ett frivilligt program för information om kemikalier i varor, exempelvis elektronik, leksaker eller kläder, i FN:s globala kemikaliestrategi, kallat Strategic Approach to International Chemical Management (SAICM). Programmet innehåller gemensamma mål och principer som underlättar för företag att införa informations-system i syfte att ge andra företag, konsumenter och avfallshanterare bättre kunskap om ämnen i produkter. Fler internationella samarbeten likt detta ökar möjligheten för olika aktörer att göra aktiva val för att minska riskerna för människors hälsa och miljön.

Liknande samarbeten och initiativ bör tas för att också tillgängliggöra information om vilka ämnen som begränsas inom Reach. Det ska inte krävas att man är kemist för att som konsument välja giftfria alternativ. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Jonas Jacobsson Gjörtler (M)

Johan Hultberg (M)

Gunilla Nordgren (M)

Lars-Arne Staxäng (M)

Sten Bergheden (M)

Åsa Coenraads (M)

Jesper Skalberg Karlsson (M)

Cecilie Tenfjord-Toftby (M)